

OORLOGSSCHADE IN MAL TIJDENS DE TWEDE WERELDOORLOG

Auteur: Rombout Nijssen

1. Geld voor de wederopbouw

Al tijdens de Tweede Wereldoorlog maakte de Belgische overheid plannen voor de aanpak van het herstellen van de oorlogsschade zodra de oorlog voorbij zou zijn¹. Na de oorlog bleek echter dat dat niet mee zou vallen en dat de financiering van de wederopbouw een harde dobber zou zijn. Pas toen de regering van de Verenigde Staten aan ons land de Marshallhulp had beloofd, werd op 1 oktober 1947 de wet over de vergoeding van oorlogsschade aan particuliere bezittingen afgekondigd. Toch zouden de kosten voor de wederopbouw van het land mee aan de basis liggen van de sterke toename van de staatsschuld in de jaren '50 en '60.

Het doel van de wet van 1 oktober 1947 was dubbel: enerzijds het herstellen van de woningen en van de industriële en agrarische infrastructuur in ons land en anderzijds voorkomen dat particulieren zouden verarmen ten gevolge van de schade die zij door oorlogshandelingen hadden geleden. Het was niet de bedoeling dat de Staat alle schade zou vergoeden. Schade die minder dan 2.000 frank bedroeg werd in principe niet vergoed, en het bedrag van de vergoeding hing niet alleen van de schade af, maar ook van de vermogenstoestand van de geteisterde. Wanneer de schade betrekking had op goederen die tegen oorlogsschade verzekerd waren, moest eerst de verzekeraar aangesproken worden, voordat het saldo op de Staat verhaald kon worden.

Wie veroordeeld was voor collaboratie werd uitgesloten. Politieke gevangenen en krijgsvangenen daarentegen kregen voorrang en kregen de schade die hen in die hoedanigheid was berokkend integraal vergoed. Om in aanmerking te komen voor een vergoeding, moest de schade het gevolg zijn van oorlogshandelingen.

De uitvoering van de wet werd aan een nieuwe organisatie toevertrouwd: het Bestuur voor Oorlogsschade, dat een onderdeel werd van het Ministerie van Wederopbouw. Dat bestuur bestond uit een in Brussel gevestigde centrale directie en negen directies in de provinciehoofdplaatsen. De directie Hasselt handelde de dossiers uit Limburg af, maar ook de dossiers die betrekking hadden op het oosten van de provincie Antwerpen en het noordoosten van Brabant.

De dossiers die afgehandeld werden door de directie Hasselt worden nu bewaard in het Rijksarchief te Hasselt. De inventarisatie van dit 200 meter grote bestand werd in september 2020 afgerond. 58.537 dossiers werden schoongemaakt en ontsloten. De inventaris in Excel en de dossiers zelf kunnen in de leeszaal van het Rijksarchief te Hasselt geraadpleegd worden².

1 P.A. Tallier e.a., Puin en wederopbouw. Oorlogsschadedossiers Tweede Wereldoorlog en verwante archieven, Brussel, 2012.

2 Rijksarchief Hasselt, Bampsaan 4, 3500 Hasselt, rijksarchief.hasselt@arch.be, 011-221766. De leeszaal is open van dinsdag tot vrijdag, van 09.00 tot 12.00 en van 13.00 tot 16.30 uur.

2. Fietsen en radio's

In 1939 bouwden de toen 26-jarige Joseph Stas en zijn 23-jarige echtgenote Emilie Freson aan de Viséweg in Mal een nieuwe woning³. Het huis bestond uit drie vertrekken op het gelijkvloers, drie kamers op de eerste verdieping, een kelder en een zolder. Langs de woning bouwde Stas nog een zijgebouw, met plaats voor een washuis en een winkel. Stas was immers een ondernemend man, die nog in datzelfde jaar een handel in radio's en fietsen begon. De mobilisatie van het Belgisch leger doorkruiste de plannen van de jonge ondernemer. Stas werd gemobiliseerd.

Op 10 mei 1940 viel het Duitse leger ons land binnen. Eens de invallers de brug in Vroenhoven veroverd en beveiligd hadden, trokken Duitse eenheden over die brug en langs de steenweg van Maastricht naar Tongeren ons land in. Om het Belgisch leger de nodige manoeuvreerruimte te bieden, en om te voorkomen dat er burgerslachtoffers zouden vallen ten gevolge van Belgisch geschut, werden de bewoners van een gebied aan beide zijden van de steenweg verplicht hun huizen te verlaten. Ook Emilie moest haar winkel uit.

In boeken en in filmbeelden over de Duitse opmars in mei 1940 zijn vooral gemotoriseerde eenheden te zien: gevechtseenheden uitgerust met tanks en vrachtwagens die het Belgisch leger verrasten door de snelheid waarmee zij zich verplaatsten. Wij mogen echter niet vergeten dat de meeste Duitse eenheden zich zoals alle andere legers in die tijd te voet verplaatsten, terwijl paarden de trekkracht leverden voor het vervoer van voorraadwagens en geschut. Bovendien kwamen niet alle eenheden die in de dagen na 10 mei België binnenkwamen uit de grensstreek. Sommige eenheden waren al dagen onderweg voordat zij de Belgische grens bereikten. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat een onbewaakte fietsenwinkel als een magneet werkte op de soldaten die over de steenweg naar het westen trokken of die na een uitputtende dagmars voor de nacht in Mal of omgeving ingekwartierd werden.

De Duitse kwartiermeesters troffen de woning aan de Viséweg onbewoond aan en gebruikten haar op 10, 11 en 12 mei om er soldaten in te laten rusten. Toen zij na de doortocht van het Duitse leger weer naar huis mocht, trof Emilie hun huis en winkel geplunderd aan. Aangenomen werd dat vooral Duitse soldaten daarvoor verantwoordelijk waren, hoewel Joseph daar later blijkbaar niet meer helemaal zeker van was.

Na zijn terugkeer in Mal had men hem immers verteld dat de plundering het werk was van onbekenden en Duitse troepen.

Mal den 6 / 12 / 1941

6004291

Ik ondergetekende Stas Leopold woonende te Mal Viséweg verklaar onder eed dat wanneer ik thuis ben gekomen den 12 Mei 1940 Duitse troepen ingekwartierd waren in het huis van Stas Gerard Ik heb gezien dat ze verschillende voorwerpen onder anderen een tafel, immers radio toestellen weg voerden Ik heb daarna in tegenwoordigheid van Madame Stas bevestigd dat gansch het huis doorzocht was geweest

Stas Leopold

afb.1: Op 6 december 1941 getuigt Leopold Stas over de plundering van de winkel van Joseph (Gerard) Stas in mei 1940.

³ Het koppel was op 13 september 1938 getrouwd.

Tijdens de oorlogsjaren bouwde Stas zijn zaak weer op, zodat er begin september 1944 in zijn winkel weer een en ander verkrijgbaar was. Helaas ontging dat ook de Duitsers niet, die begin september 1944 over de Maastrichtersteenweg terugtrokken voor de opmars van de geallieerden. Vooral op 4 en 5 september was het druk op de steenweg van Tongeren naar Maastricht, waarlangs Duitse militairen en burgers een goed heenkomen richting Duitsland zochten. Ook nu weer waren velen van hen te voet. Stas kon niet voorkomen dat Duitse plundersaars zijn winkel een tweede keer leegmaakten.

In juni 1946 meldde Stas bij de Directie Hasselt van het Ministerie van Wederopbouw de schade die hij ten gevolge van de oorlogshandelingen geleden had. De directie werd echter door aanvragen overrompeld, en het duurde tot de herfst van 1954 voordat zijn aanvraag behandeld werd. Stas kreeg toen de kans zijn aangifte aan te passen aan de toenmalige handelsprijzen. Hij berekende de schade op 44.597 frank. De waarde van de gestolen handelswaren bedroeg 41.119 frank, de vernielde winkelinrichting kostte 1.215 frank en de waarde van de gestolen huisraad raamden Joseph en zijn echtgenote op 2.263 frank. Het was wellicht een koude douche toen hij vernam dat de bevoegde administratie hem een vergoeding toekende van niet meer dan 12.169 frank. Daarboven verleende de staat hem een terugbetalingswaarborg voor een krediet van 7.481 frank. Dat laatste betekende dat hij voor dat bedrag een lening tegen een verlaagde interestvoet kon aangaan bij de Nationale Kas voor Beroepskrediet. Het bedrag van 12.169 frank zou bovendien slechts voor de helft, 6.085 frank, contant uitbetaald worden. De rest van dat bedrag, 6.084 frank, kreeg hij in de vorm van obligaties die op een obligatierekening vastgezet werden. Joseph en Emilie mochten dat bedrag pas opnemen als zij aantoonde dat zij het gebruikten voor het herstellen van de oorlogsschade.

Bylage voor Individuele B. BAM 6004291

Beknapte Opgave en Beschrijving	Jaartal of verscheffing	Handelswaarde in nieuw staal	Aftek voor oude staal
overdracht familie B.		1043.	76
gelf	ende 39	65	5
paar leeren handschoenen (dame.)	38-39	120	40
" " " (heeren)	39-40	120	15
door luxe meublen (-12)	40	180	
door tafelmeebren (12)	40	45	
door wafelpels (12)	40	40	
emmers	40	60	
handpan	40	55	
fluit "Blazin"	40	50	
" Blazin stider. 1/4 verhuurd	"	100	25
" Cognac	"	50	
Hotel	"	30	
lijn suiker		18	
lijn koffie		125	
scharen	40	60	
stoppensticker	"	5	
bat voor afwas	"	15	
ruke colgate		10	
maatschenden. (werkmaatschenden)	38-39-40	165	60
paar zakken (heeren)	"	150	75
neusdoeken	"	63	20
		2579	316
		2263	

G.H. Hae

afb.2: De beschrijving van een deel van de huisraad die bij het gezin Stas-Freson onvreemd werd.

Hoewel Stas beroep aantekende tegen de beslissing van de administratie, werd die niet meer gewijzigd. Op 8 juni 1955 liet de juridische adviseur van de Directie Hasselt van het Ministerie van Wederopbouw hem weten dat het bij de genoemde bedragen zou blijven. Bij de documenten die Stas ontving zat onder meer een document met daarop de berekening van de schade zoals de administratie die had gemaakt. Een dubbel van dat document zit in het dossier over de administratieve afhandeling van de vaststelling van de schade in het archief van de Hasseltse directie⁴.

In de eerste plaats had de administratie de aangifte van de schade aan de huisraad bekeken, en het schadebedrag herleid van de 2.263 frank die Stas en zijn echtgenote aangegeven hadden tot 1.498 frank. De waarde van de winkeluitrusting – 1.215 frank volgens Stas – was door de administratie op 706 frank vastgesteld. Dat bedrag werd omwille van ouderdomssleet nog verminderd met 148 frank, waardoor het nog 558 frank bedroeg. De raming van de waarde van de handelsvoorraad vonden de ambtenaren van Wederopbouw sterk overdreven. Bovendien kon Stas amper documenten voorleggen die zijn raming ondersteunden. Op basis van de tabellen die de administratie voor dergelijke gevallen gebruikte, werd de waarde van de verloren handelsgoederen op 6.071 frank geschat. 2.149 frank was volgens de administratie de waarde van de voorraden die Stas in mei 1940 was kwijtgeraakt en 3.922 frank was de waarde van de voorraden die in september 1944 gestolen waren.

Op de vastgestelde waarde van de winkeluitrusting werd een moeilijk te reconstrueren berekening toegepast: het bedrag (558 frank) werd vermenigvuldigd met een quotiënt, die onder meer afhankelijk was van de grootte van het vermogen van de betrokkene en die in dit geval 2 was, dan werd er van die som (1116 frank) een abattement van 327 frank afgetrokken, waarna 789 frank over bleef. Dat bedrag werd verminderd tot 706 frank, waar dan weer een forfaitaire taks van 3,5 % (25 frank) aan werd toegevoegd, zodat het te vergoeden bedrag uiteindelijk op 731 frank vastgesteld kon worden.

Het te vergoeden bedrag voor de verloren handelswaren werd berekend door de vastgestelde waarde (6.071 frank) te vermenigvuldigen met een coëfficiënt van 1,5, wat een bedrag van 9.107 frank opleverde. Daar werd een abattement van 2.673 frank van afgetrokken, zodat 6.434 frank overbleef. Daaraan werd dan weer een volgens een ingewikkelde berekening vastgesteld bedrag aan toegevoegd. Om dit bedrag vast te stellen werd onderscheid gemaakt tussen de schade van mei 1940 en die van september 1944. De eerste werd in rekening genomen aan zijn volle waarde, dus 2.149 frank. Op het schadebedrag van september 1944 werd een coëfficiënt 3 toegepast, wat betekent dat het bedrag met 3 vermenigvuldigd werd, wat het cijfer 11.766 opleverde. Door bij dit bedrag de waarde van de schade van mei 1940 op te tellen, bekwamen een som van 13.915. Tot slot werd deze som met 2,5 % vermenigvuldigd, wat 348 opleverde. Dat bedrag werd bij de bovenstaande 6.434 frank opgeteld, waarmee het totale te vergoeden bedrag voor de handelswaren op 6.782 frank was vastgesteld.

Volgens soortgelijke berekeningen werd de vergoeding voor de gestolen huisraad, waarvan de waarde vastgesteld was op 1.498 frank, uiteindelijk verhoogd tot 4.656 frank.

3. Dertig dossiers

Joseph Stas en Emilie Freson waren niet de enigen in Mal die materiële schade geleden hadden tijdens de Tweede Wereldoorlog. In het archief van de Hasseltse directie van het Ministerie van Wederopbouw zijn dertig dossiers bewaard die betrekking hebben op aanvragen voor een vergoeding voor oorlogsschade die zich in Mal had voorgedaan. Deze dossiers zijn afkomstig van 18 verschillende personen en gezinnen. Wellicht hebben meer mensen in Mal schade geleden ten gevolge van de oorlogshandelingen, maar hebben zij niet allemaal een aanvraag voor een vergoeding ingediend.

Er was immers vastgesteld dat de schade minstens 2.000 frank moest bedragen om in aanmerking te komen voor een vergoeding. Het is waarschijnlijk dat een aantal

⁴ Rijksarchief Hasselt, Archief van de directie Hasselt van het Ministerie van Wederopbouw, nr. 6004291.

mensen die zagen dat hun schade niet in de buurt van dat bedrag kwam, geen aanvraag hebben ingediend. Voorts was het zo dat niet iedereen in aanmerking kwam voor een vergoeding. Wie niet aan de hand van een door de burgemeester ondertekend attest kon aantonen dat hij zich tijdens de oorlogsjaren als een goede Belg had gedragen, had geen recht op een vergoeding en diende wellicht ook geen aanvraag in.

Een volledig dossier bevat gegevens over de aanvrager van een vergoeding, over het schadegeval en over het bedrag waarop de aanvrager de schade schat, over de behandeling van het dossier door de administratie, met gegevens over haar berekening van het schadebedrag, en tenslotte ook gegevens over de vaststelling van de vergoeding en de wijze waarop die zal worden uitbetaald. De aanvragers uit Mal zijn particulieren. Zij vragen een vergoeding voor de schade die werd aangericht aan hun woning of boerderij door de schokgolven die veroorzaakt werden door ontploffingen nabij hun huizen, voor handelswaren die uit hun winkel geplunderd werden, voor gestolen huisraad of voor paarden en karren die door Duitse militairen meegenomen en niet vergoed werden. Voor de vaststelling van het bedrag voor schade aan woningen wordt meestal beroep gedaan op een schatting van de kosten voor de noodzakelijke herstellingen door een architect. Voor winkelwaren of kledij en andere huisraad wordt gebruik gemaakt van prijslijsten en van door de administratie vastgestelde forfaitaire stuksprizen. Aanvragers gaan soms uit van de prijs die zij betaalden toen ze iets aankochten, terwijl de administratie uitgaat van het bedrag dat nodig is om het verloren voorwerp of dier te vervangen. Anderzijds vergeten aanvragers wel eens dat hun bezittingen door de jaren ouderdom niet meer evenveel waard zijn als nieuwe waren. In dat geval trekt de administratie een deel van het gevraagde bedrag af omwille van sleet.

Vergoedingen kunnen verstrekt worden in de vorm van een betaling of in de vorm van een schuldwaarborg. De betaling kan op twee manieren gebeuren: in contant geld of in de vorm van staatsobligaties die pas op termijn te gelde gemaakt kunnen worden. Beperkte bedragen worden in de regel in contant geld uitbetaald, grotere bedragen voor de helft in contant geld en voor de helft in obligaties. Wanneer iemand een schuldwaarborg krijgt, dan betekent dat dat hij een bepaald bedrag bij een financiële instelling kan lenen aan gunstige voorwaarden, aangezien de Staat de terugbetaling van het kapitaal garandeert.

Niet alle dossiers zijn volledig. Sommige bevatten alleen gegevens over de aangifte van schade, zonder dat er gegevens zijn over de behandeling van het dossier door de administratie of over de toegewezen vergoeding.

Mal kreeg vooral tijdens de eerste en tijdens de laatste dagen van de oorlog met de gevolgen van het oorlogsgeweld te maken. De eerste keer was dat tijdens een periode die liep van enkele dagen voor de inval tot 11 mei 1940. Bertha L'Hoëst kreeg vóór 10 mei al met de gevolgen van de oorlogsdreiging te maken, toen paarden van het Belgisch leger haar weiden afgraasden. Op 10 mei vielen er vliegtuigbommen in de buurt van de Viséweg en de Grote-Meersstraat. Duitse soldaten die de avonden van 10 en 11 mei in Mal ingekwartierd werden plunderden een fietsenwinkel en kruidenierswinkel aan de Viséweg. De tabak die opgeslagen lag in de leegstaande woning van sigarenfabrikant Lysens oefende in de avond van 11 mei een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit op de Duitse soldaten die in Mal ingekwartierd waren.

Na 11 mei 1940 bleef Mal een tijdje gespaard, tot er op 8 december 1941 verschillende bommen, die mogelijk van een geallieerd vliegtuig afkomstig waren, op een akker in de Grote Meers terecht kwamen.

Twee mannen, Pierre Stas en Jozef Martin, gaven schade aan die zij tijdens de gevechten in mei 1940 en als krijgsgevangene geleden hadden.

Daarna bleef het in Mal tot de bevrijdingsdagen weer rustig. Vanaf 2 september 1944 wist men in Mal met grote zekerheid dat het niet goed ging met de Duitse bezetters. Op 2 en 5 september eisten terugtrekkende Duitse eenheden een kar en paard op om hun materiaal naar Duitsland te vervoeren. Op 9 september trokken de laatste georganiseerde Duitse eenheden door het dorp. Die dag deden zij de brug over de Jeker, die de grens vormt tussen Mal en Nerem, springen. De explosie was zo hevig dat een aantal huizen in de Kerkstraat door de schokgolf beschadigd werden. Enkele dagen na de bevrijding, op 12 september 1944, wierp een Duits vliegtuig nog een bom af die in de buurt van de Viséweg terechtkwam en schade aanrichtte aan de huizen in de omgeving.

4. Vliegtuigbommen op 10 mei 1940

Tijdens de gevechten van 10 mei voerde de Duitse luchtmacht aanvallen uit op Belgische eenheden in Mal en omgeving. De ontploffingen van de bommen die door de Duitse vliegtuigen werden afgeworpen beschadigden de woningen van Servais, Marie en Judith Thonnon aan de Viséweg, de woning van Martinus Thonnon aan de Grote-Meersstraat en een akker van Florent Lavigne in de Grote Meers.

Servais Thonnon en zijn zussen Marie en Judith bezaten een boerderij aan de Viséweg⁵. Zij schatten de herstelkosten voor de schade aan hun huis ten gevolge van de bombardementen van 10 mei op 1.571 frank. Aangezien zij ieder voor een derde-eigenaar waren van het huis, gaven zij ieder een derde van dat bedrag - 523 frank - aan. Ook hun oogst was gedeeltelijk vernield. Servais nam daarom nog 400 frank schade aan veldvruchten in zijn aangifte op. Aangezien ieder van hen daarmee onder het minimumbedrag van 2.000 frank bleef, kregen zij geen vergoeding.

Aan de hand van een expertiseverslag van architect Willemaers van Tongeren schatte Martinus Thonnon de kosten voor de herstelling van zijn woning in de Grote-Meersstraat op 3.173,38 frank⁶. De administratie kende hem een bedrag van 3.556 frank toe. De overige schade die Thonnon aangaf betrof volgens de administratie niet alleen hem, maar het gezamenlijke vermogen van hem en zijn echtgenote. Een van de bommen was in een weide terecht gekomen die zij pachtten. De kosten voor het opruimen van de scherven, voor het opvullen van de krater en voor het herstellen van de omheining schatte hij op 275 frank. Bovendien waren er in de eerste oorlogsdagen twee varkenshespen uit hun huis gestolen, waarvan de waarde volgens hem wel 600 frank bedroeg. Een aantal van de uitgaven voor het herstel van de weide vielen niet ten laste van de pachters, zo vond de administratie, die het verlies daar reduceerde tot 75 frank. De hespen waren voor eigen gebruik en kwamen niet in aanmerking voor een vergoeding. Aangezien hun gemeenschappelijke schade minder dan 2.000 frank bedroeg, kregen zij daarvoor geen vergoeding.

Florent Lavigne uit Vechmaal diende een dossier⁷ in omdat er op 10 mei 1940 bommen gevallen waren op zijn hooiland in de Blaarbeemden in Tongeren en op 8 december 1941 op zijn akker in de Grote Meers in Mal. Op beide plaatsen hadden de inslagen kraters veroorzaakt en aanplantingen van canadabomen vernield. Lavigne schatte de waarde van de vernielde bomen op 2.222,60 frank. De kosten voor het opvullen van de kraters, waarvoor hij grond van elders moest laten komen, begrootte hij aan de hand van een kostenraming van de Tongerse architect Lavigne op 18.045 frank. Zijn totale schade bedroeg volgens zijn berekening 20.267,60 frank. De administratie hanteerde echter andere prijzen dan architect Lavigne en stelde de schade na onderzoek vast op 10.014 frank. Het dossier bevat geen gegevens over de wijze waarop dit bedrag werd uitbetaald.

5. Voorbijtrekkende en ingekwartierde Duitsers, 10 – 11 mei 1940

Naast Joseph Stas en zijn echtgenote kregen ook de familie Jamaer-Broeders en si-garenfabrikant Lysens in de eerste oorlogsdagen te maken met Duitse plundersaars.

Willem en Sylvie Jamaer-Broeders baatten in mei 1940 een kruidenierswinkel uit aan de Viséweg⁸. Op 10 mei sloeg het gezin met een bestelwagen vol handelswaren op de vlucht. Zij geraakten die eerste dag niet verder dan Lauw en beslisten de nacht daar door te brengen. De bestelwagen werd in een weide gezet, waar hij 's morgens door een groep hongerige Duitse soldaten ontdekt en geplunderd werd.

5 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6012624, 6305931-6305933.

6 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6024016, 6303149, 6303150.

7 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6006629.

8 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6028404.

Toen Willem die elfde mei weer naar huis ging moest hij vaststellen dat ook zijn winkel geplunderd was. Na de oorlog verklaarde hij dat de schade aan zijn huisraad 4.270 frank bedroeg en dat hem voor 5.160 frank handelswaren afhandig gemaakt waren. De administratie herleidde de waarde van de verloren huisraad tot 2.841 frank en die van de handelswaren tot 3.817 frank. Omwille van de stijging van de levensduurte kregen zij uiteindelijk een vergoeding van 13.085 frank toegewezen, waarvan de helft in contant en de helft in de vorm van obligaties op een effectenrekening. Bovendien kregen zij de toezegging voor een staatswaarborg voor een lening van 1.091 frank bij de Nationale Kas voor Beroepskrediet.

Dieudonné Lysens was sigarenfabrikant en woonde in de Kerkstraat⁹. Terwijl hij en zijn gezin afwezig waren, werd hun woning op 11 mei 1940 geplunderd. Later bleek 21,260 kilo tabak, ter waarde van 1.063 frank, gestolen te zijn. De herstelling van de opengebroken deur kostte 50 frank.

6. Aangiften van een beroepsofficier en van een gemobiliseerde, 10 mei 1940 – 15 februari 1941.

Pierre Stas van de Viséweg gaf 2.512 frank schade aan¹⁰. Tijdens de mobilisatie was hij als schrijnwerker aan het werk geweest in het Kamp van Beverlo. Op 10 mei had hij zijn persoonlijk materiaal, waar hij een waarde van 932 frank op plakte, moeten achterlaten. Daarenboven was hij van 28 mei 1940 tot 15 februari 1941 krijgsgevangen geweest. In die periode was hij voor 1.580 frank aan kledij en diverse voorwerpen kwijtgeraakt.

De administratie verminderde de waarde van de schade die hij als krijgsgevangene geleden had tot 1.033 frank. Voor krijgsgevangenen gold het minimumbedrag voor de schade niet. In zijn geval paste de administratie de eenheidsprijzen voor zijn schrijnwerkersmateriaal zelfsaan, en wees hem een vergoeding van 1.976 frank toe, die hem contant werd uitgekeerd.

afb.3: De lijst van het timmermansgetuig dat Pierre Stas bij het begin van de oorlog kwijtspelde.

schrijnwerkersgerief n° 1 tot 22				1580 fr.
1. rijdschaaf	1	90	90	
2. voorloper	1	75	75	
3. kortschaaf	1	65	65	V
4. rabatschaaf	1	24	24	E
5. zijschaaf	1	25	25	T
6. ploeg	1	175	175	U
7. Zijrabatschaaf.	1	70	70	S
8. Schurfzaag	1	60	60	T
9. handzaag	1	45	45	E
10. St. Jozefzaag	1	45	45	I
11. 2 steekbijtels	2	35	70	T
12. 4 schietbijtels	4	25	100	
13. 2 gutters	2	30	60	
14. trektang	1	15	15	
15. 2 hamers	2	15	30	20 %
16. 2 schroefdraaiers	2	15	30	
17. booromslog	1	56	56	
18. 9 boren	9	4	36	
19. Waterpas	1	85	85	
20. schietlood	1	25	25	
21. winkelhaak	1	35	35	
22. koffer	1	75	75	

				1291 20% 258 1033

9 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6029382.
10 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6316971.

hulp
10100
27466

Koninkrijk België

Kaart van Krijgsgevangene
1940-1945

99/1

afgeleverd aan Stas Pierre J
geboren te Elbal
den 5-3-1915

is Krijgsgevangene geweest
van 29-5-40
tot 16-2-41

in STAL XB nr 10995

volgnummer 124.827

De Minister van Landsverdediging

De Kapitein Labie

Brevet - Eigenhandig kaart-dient-dienst als Oorlog
e. Medaille van Krijgsgevangene

Barretten aan toe te brengen 1.-

Deze kaart dient tevens als brevet voor de
Herinneringsmedaille 1940-1945 - Verlonde Gentkens
2 gekruiste vabels

afb.4: Op 13 december 1956 leverde de burgemeester van Mal aan Pierre Stas een afschrift af van zijn Kaart van Krijgsgevangene.

Gezien voor gelijkvormig afschrift door
Ons, Burgemeester dezer gemeente.
Schaarbeek, de 13 DEC 1956
Voor de Burgemeester,
De afgevaardigde ambtenaar,
(besluit van de Burgemeester van 13-9-1956)

[Handwritten signature]

Jozef Martin uit de Klein-Malstraat was beroepsofficier¹¹. In het voorjaar van 1940 werkte hij in de kadettenschool in Safranberg in Brustem. Dagelijks fietste hij van Mal naar Oreye, waar hij de tram nam naar Safranberg. Vanaf 10 mei had hij aan de gevechten deelgenomen. Tijdens de gevechten, wellicht op 11 of 12 mei, was zijn fiets aan het station van Oreye gestolen. Naar verluidt was dat het werk van Duitse soldaten. Op 11 mei was bovendien de school van Safranberg door Duitse soldaten geplunderd, zodat hij ook de spullen die hij daar bewaarde kwijt was. Daarna was hij in mei en augustus 1940 bij gevechten in België en in Frankrijk en terwijl hij in Frankrijk gevangen gehouden werd, persoonlijke uitrustingsstukken kwijtgeraakt. Zijn totale verlies bedroeg volgens zijn aangifte 5.412 frank. De administratie maakte een dubbel bezwaar tegen zijn aangifte: enerzijds was zij laattijdig ingediend en anderzijds was het zo dat het Ministerie voor Wederopbouw geen schade vergoedde die niet op Belgisch grondgebied geleden was. De administratie stelde het bedrag van de hem vergoedbare schade vast op 2.156 frank. Martin kreeg geen vergoeding in contanten, maar hij mocht wel genieten van een staatswaarborg voor een lening van 9.106 frank.

11 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6011515.

afb.5: Staat van de voorwerpen die Jozef Martin bij Abbeville in Frankrijk kwijtraakte.

76 Bn 1 23

J. MARTIN FRÉSON
MAL (WEDER)

OPGAVE der persoonlijke militaire kleedingstukken en voorwerpen verdwenen door het buit maken van een militaire trein door het Duitse Leger, bij Abbeville (Frankrijk) den 20 Mei 40

6011815

Aanduiding van het verlies	Waarde	Opmerkingen
Een officiersbree k in whipcord laken	250--	Hierbij geveegd:
Een rijbreek in bedford laken	200--	getuigschriften van
Een khaki regenmantel(imperméable)	350--	de HH Van Onckelen
Een wollen trui	75--	Reserve officier
Drie khaki hemden in popeline, met 6 beerdjes aan 50fr	150--	Heylan, reserve aal- meezenier
Twee dassen khaki aan 15fr	30--	
Twee onderbroeken aan 20fr	40--	
Drie onderlijven aan 15fr	45--	
Vijf handdoeken aan 10fr	50--	
Tien neusdoeken aan 2,50fr	25--	
Zes paar zokken aan 12fr	72--	
Een paar schoenen in bruin leder(nieuw)	105--	
Een paar pantoffels	25--	
Een paar bruinen lederen handschoenen(nieuw)	55--	
Een dubbele boekentasch in bruin varkensleder	150--	
Een kaartentasch in bruin leder	40--	
Een automatisch pistool met lederen beker	150--	
Een thermos flesch	20--	
Een scheergerief, begrijpende scheermes, scheer- berstel, scheerbakje en spiegel	80--	
Een groote reisvalies in bruin leder	350--	
200 cigaartjes "Colunas" (4 kistjes aan 20fr)	100--	
25 pakjes cigaretten "BELGA" aan 2,80fr	70--	
Totaal fr	2.432--	

Ik ondergeteekende bevestig onder eed dat deze aangifte oprecht is en dat de schatting der verdwenen voorwerpen naar waarde werd gedaan, alsook dat al deze voorwerpen mij persoonlijk toebehoorden.

A.O.H. u.s.

7. Terugtrekkende Duitsers, 2 en 5 september 1944

Bertha L'Hoëst, weduwe van Jozef Vaes, woonde met haar huishouden in de Kerkstraat¹². In april en mei 1940 had een eenheid van het Belgisch leger gedurende drie weken zijn paarden te grazen gezet in haar boomgaarden en weilanden. Daardoor was de eerste snede van 1,80 hectare weiland voor haar verloren gegaan. Zij schatte de waarde van dat gras op 1.245 frank. Vier jaren later, op 2 september 1944, hadden terugtrekkende Duitsers een twee en een half jaar oud paard, een kar en het nodige paardengetuig opgeëist. Na de oorlog werd het gespan niet meer teruggevonden. De weduwe begrootte die schade op 23.000 frank: 5.500 frank voor het paard, 9.500 frank voor de kar en 8.000 frank voor het getuig. De administratie oordeelde anders en schatte de waarde van haar verlies op 6.750 frank voor het paard, 4.000 frank voor de kar en 938 frank voor het getuig, samen 11.688 frank. In mei 1956, Bertha was toen al overleden, werd aan haar drie zonen en haar kleinzoon ieder een vierdedeel toegewezen in een vergoeding van 4.858 frank, waarvan de helft in contanten en de helft op een obligatierekening, en in een terugbetalingswaarborg van de Staat voor een bedrag van 35.624 frank.

12 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6010295, 6311814, 6311815.

Voor het gras, dat niet alleen aan Bertha L'Hoëst maar aan de gemeenschap had toebehoord, werd – aangezien die schade het bedrag van 2.000 frank niet bereikte – geen vergoeding toegekend.

Philomena Broers, weduwe van Jean Piette, woonde in de Klein-Malstraat¹³. Op 5 september 1944 namen terugtrekkende Duitsers ook bij haar een gespan mee. Zij schatte haar verlies op 37.000 frank: 25.000 frank voor het drie jaar oude paard en 12.000 voor de kar en het getuig. De administratie dacht daar anders over en stelde de schade vast op 12.688 frank: 8.000 voor het paard, 3.750 voor de kar en 938 voor het getuig. In 1956 kregen haar kinderen – Philomena was ondertussen overleden – een vergoeding van 7.000 frank toegekend: 3.500 in contanten en 3.500 op een obligatierekening. Daarnaast verleende de Staat hen een terugbetalingswaarborg voor een bedrag van 37.374 frank.

8. Het opblazen van de brug over de Jeker, 9 september 1944

Het opblazen van de brug over de Jeker, waar naar verluidt 350 kg springstof aan te pas kwam, veroorzaakte schade aan een aantal boerderijen in de Kerkstraat. Florent Freson schatte de kost van de herstellingswerken aan zijn woning op 2.890 frank¹⁴. Bovendien waren gordijnen en draperieën onherstelbaar vernietigd, waarvoor hij een verlies van 300 frank aangaf. Zijn totale verlies bedroeg 3.190 frank. De administratie deed Freson meteen opmerken dat hij onderscheid moest maken tussen het verlies dat samenhangt met de beschadiging aan zijn huis, dat hem alleen toebehoorde, en de gordijnen en draperieën, die deel uitmaakten van het gemeenschappelijk vermogen van Freson en zijn echtgenote. Voor de schade aan zijn woning kende de administratie hem een vergoeding van 15.476 frank in obligaties toe.

Provincie LIMBURG	
Gemeente MAL-aan-JEKER	
Eigendom van Mijnheer Florent FRESON, Kerkstraat- Mal	
	6026129
Beschadiging door het opblazen der brug over de Jeker op datum van 9 September 1944.	
=====	
In orde zetten dakpannen, herregelen inplakken	420,00
Vervangen van 800 stuk gelagen pannen	800,00
Herstelling aan bezetwerken	36,00
Herstelling aan twee deuren	160,00
Ijzeren dakvenster met glas	20,00
Vernieuwen der stuk gelagen glaaruiten 19.20 M2 x 35 fr	672,00
Uitkrappen oude stopverf en bijschilderen na afwerking 19 M x 16 fr	285,00
Een veneterraam 1.50 x 0.60: 0.90 M2	126,00
4 M2 eternitplaten te vernieuwen	96,00
In orde zetten rolluiken en bekledingen	175,00

	2.890,00
TWEES DUISEND NEGEN HONDERD ZESTIG FRANK.	

afb.6: Kostenstaat voor de herstellingen aan de woning van Florent Freson.

13 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6018171.

14 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6026129, 6312973, 6312974.

Marie Freson, echtgenote van Petrus Leonard, gaf aan dat de explosie van 9 september 1944 voor 3.703 frank schade had veroorzaakt aan haar woning¹⁵. Zij kreeg een vergoeding van 14.645 frank in obligaties. Samen met haar man gaf zij nog een schadebedrag van 2.825 frank aan, voor beschadigde of verloren huisraad¹⁶. Dat bedrag werd door de administratie herleid tot 890 frank, dat onder de drempel bleef die recht gaf op een vergoeding.

afb. 7: Lijst van het huisraad dat Petrus en Marie Leonard-Freson in september 1944 verloren zagen gaan.

VERNIELDE OF VERDWENEN VOORWERPEN			Handelswaarde in nieuwen staat, op 31 Augustus 1939	Aftrek voor ouderdom
Aantal	BEKNOPTE OPGAVE EN BESCHRIJVING	Jaartal van aanschaffing		
7	drupfenes		770	-
5	thorren		200	-
9	jaar gordynen		180	-
5	parel (karkas)		340	-
1	klouw-garnituur		125	-
1	leider kroes, taxe		280	-
4	grote scheldekoude		280	-
1	electrische lamp		110	-
1	bedre met 3 lampen		325	-
1	spiegel		75	-
1	lavo-to-garnituur		95	-
1	vekker		75	-
Totaal				
Verschil			2825	

Isidoor L'Hoëst verklaarde op basis van een bestek van de hand van architect Ulrix van Tongeren dat de kosten voor het herstellen van zijn hoeve, op 50 meter van de opgeblazen brug, 13.093 frank bedroegen¹⁷. Hij kreeg een vergoeding van 12.217 frank in contanten en een staatswaarborg voor een lening van 22.290 frank.

De ontploffing van de brug over de Jeker had ook de hoeve van de familie Martin in de Kerkstraat, die gepacht en uitgebaat werd door Bertha L'Hoëst en haar zonen, beschadigd¹⁸. De familie schatte het bedrag van de schade op 16.979 frank.

9. Een bom bij de Viséweg, 12 september 1944

Op 12 december werd Mal getroffen door een vliegtuigbom. Het tuig sloeg een krater met een diameter van 15 meter. Volgens alle aangiften werd de bom door een Duits vliegtuig afgeworpen. De luchtverplaatsing en rondvliegende scherven veroorzaakten tot honderden meters ver schade aan de hoeves van Lambert en Florentine Daenen-Driesen en van Christine Thonnon-Daenen aan de Viséweg.

De hoeve van Lambert Daenen en zijn echtgenote Florentine Driesen dateerde van omstreeks 1850. Hoewel de bom op wel 250 meter van hun woning terechtgekomen was, hadden scherven de muren en het dak beschadigd en ten gevolge van de luchtverplaatsing na de ontploffing waren de muren van hun huis op verschillende plaatsen gescheurd¹⁹. Daenen en zijn echtgenote schatten hun schade op 4.232 frank. De administratie wees hem een vergoeding toe van 3.584 frank en een terugbetalingswaarborg van 18.913 frank, waardoor hij voor dat bedrag een gunstige lening kon afsluiten.

- 15 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6025560, 6312971.
- 16 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6312972.
- 17 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6025648.
- 18 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6020434.
- 19 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6011104.

Christine Thonnon, echtgenote Jean Daenen, uit Liers, bezat ook een kleine hoeve van omstreeks 1850 aan de Viséweg²⁰. Zij schatte de schade aan haar hoeve ten gevolge van de ontploffing op 12 september 1944 op 7.728 frank. Bovendien was er een fiets (475 frank) verloren gegaan en twee schapen (500 frank) hadden de luchtverplaatsing niet overleefd, zodat haar totale schade 8.703 frank bedroeg.

De administratie stelde de vergoedbare waarde vast op 6.596 frank en kende haar, gezien de gestegen levensduurte, een vergoeding toe van 33.796 frank in obligaties. Samen waren Jean en Christine Daenen-Thonnon eigenaar van de roerende bezittingen van hun gezin²¹. Zij gaven aan daarin voor 975 frank schade opgelopen te hebben. Aangezien dit bedrag minder is dan 2.000 frank, werd het niet vergoed.

Naam van de aanvrager of van de gesinistreeerde	Plaats van de schade	Schadebedrag volgens de aangever, in Belgische frank	Door de administratie vastgestelde vergoeding	Toegekende schuldwaarborg
Joseph en Emilie Stas-Freson	Viséweg	44.597	12.169	0
Servais Thonnon	Viséweg	923	0	0
Marie Thonnon	Viséweg	523	0	0
Judith Thonnon	Viséweg	523	0	0
Martinus Thonnon	Grote-Meersstraat	3.173,38	3.556	0
Gemeenschap Martinus en Lucia Thonnon-Petry	Grote-Meersstraat	875	0	0
Florent Lavigne	Grote Meers	20.267,60	10.014	0
Willem en Sylvie Ja-maer-Broeders	Viséweg	9.430	13.085	1.091
Dieudonné Lysens	Kerkstraat	1.113	0	0
Pierre Stas	Viséweg	2.512	1.976 + ?	?
Jozef Martin	Klein-Malstraat	5.412	0	9.106
Bertha L'Hoëst	Kerkstraat	23.000	11.688	35.624
Gemeenschap Jozef en Bertha Vaes-L'Hoëst	Kerkstraat	1.245	0	0
Philomena Broers	Klein-Malstraat	37.000	7.000	37.374
Florent Freson	Kerkstraat	3.190	15.476	0
Marie Freson	Kerkstraat	3.703	14.645	0
Gemeenschap Petrus en Marie Leonard-Fresson	Kerkstraat	2.825	0	0
Isidoor L'Hoëst	Kerkstraat	13.093	12.217	22.290
Gemeenschap Lambert en Florentine Daenen-Driesen	Viséweg	4.232	3.584	18.913
Christine Thonnon	Viséweg	8.703	33.796	?
Jean en Christine Daenen-Thonnon	Viséweg	975	0	0
Familie Martin	Kerkstraat	16.979	Geen gegevens	Geen gegevens

20 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6013131, 6310366.

21 RH, Archief Wederopbouw, nr. 6310367.

10. Bij wijze van besluit

Wie tijdens de Tweede Wereldoorlog ten gevolge van oorlogshandelingen belangrijke schade geleden had – de schade moest een bedrag van minstens 2.000 frank vertegenwoordigen – kon rekenen op een tegemoetkoming vanwege het Ministerie van Wederopbouw. In het archief van de directie Hasselt van het Ministerie van Wederopbouw zitten 30 dossiers die betrekking hebben op schade die in Mal geleden werd of die werd aangegeven door militairen uit Mal. Het Ministerie vergoedde de schade die door een vermogen geleden was. Wie gehuwd is bezit in de regel een persoonlijk vermogen, met daarin onder meer de bezittingen die hij ten persoonlijke titel erfde, en anderzijds heeft hij met zijn echtgenote deel in het gezamenlijk huwelijksvermogen, waarin de huisraad en andere gezamenlijke aanwinsten bijeengebracht zijn.

Op die manier werden er uit Mal aangiften gedaan van verliezen in 22 vermogens. Zeven aangiften hadden betrekking op een schade die minder dan 2.000 frank bedroeg en die dus niet vergoed werd. Enkel wie als krijgsgevangene materiële schade had opgelopen kwam in aanmerking voor een vergoeding als zijn schade geen 2.000 frank bedroeg. De aangegeven schadebedragen lopen uiteen van 523 frank tot 44.597 frank. In twaalf gevallen werd een bedrag uitgekeerd in contanten en/of in de vorm van obligaties op een obligatierekening. De vergoedingen lopen uiteen van 1.976 tot 33.796 frank. In één geval bevat het dossier geen gegevens over een eventuele vergoeding. De aangegeven schadebedragen belopen samen 204.293,98 frank. De uitgekeerde vergoedingen, buiten één geval waarvoor de gegevens ontbreken, belopen de som van 139.206 frank. Daarnaast werden voor 124.398 frank staatswaarborgen voor leningen gegeven. Als we geen rekening houden met de gevallen waarin de schade minder dan 2.000 frank bedroeg en ook niet met de aanvraag van de familie Martin, waarvoor we de beslissing van de administratie niet kennen, dan zien we dat er in de dertien overgebleven gevallen vijf keer meer uitbetaald werd dan wat de aanvrager aangegeven had en dat er in acht gevallen minder uitbetaald werd. Wanneer er meer uitbetaald werd, dan heeft dat vooral te maken met het feit dat de administratie rekening hield met de prijs die het herstel van de schade zou kosten en niet met de aankoopprijs.